

nacionalno universytetu imeni Lesi Ukrayinky : Zhurnal – Economic Journal of the Lesi Ukrainki Eastern European National University Journal, 3 16-21 [in Ukrainian].

11. Smart Home and Artificial Intelligence as Environment for the Implementation of New Technologies / R. Strilchuk // Traektoria Nauki=Path og Science. — 2018. - №9 — p. 2007-2012.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2019 р.

УДК 330.387

Стришенець Микола,
доктор історичних наук, професор,
м. Луцьк; e-mail: pavlova.olena@eenu.edu.ua

Павлова Олена,
доктор економічних наук, професор,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
завідувач кафедри аналітичної економіки та природокористування;
м. Луцьк; ORCID ID: 0000-0002-8696-5641
e-mail: strishenec.olena@eenu.edu.ua

Павлов Костянтин,
доктор економічних наук, доцент,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
кафедра аналітичної економіки та природокористування,
м. Луцьк; ORCID ID: 0000-0003-2583-9593
e-mail: pavlovkv@icloud.com

Купчак Володимир,
доктор економічних наук, доцент,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
кафедра аналітичної економіки та природокористування,
м. Луцьк; e-mail: yrvrua@gmail.com
<https://doi.org/10.29038/2411-4014-2019-02-14-21>

ПИТАННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ У ПРАЦЯХ Г.Ф. СИМОНЕНКА

У статті висвітлюються наукові здобутки відомого українського вченого - економіста Г.Ф. Симоненка, співзвучні з інституціональною економічною теорією. Показується внесок ученого у розширення та поглиблення знань з даного напрямку економічної науки, зокрема про дію економічних законів у матеріальному і нематеріальному виробництвах. Адже розробка наукової програми подальшого соціально-економічного розвитку України передбачає вивчення теоретичних напрацювань вчених економічної науки, які можна було б використати для вироблення власної, національної моделі реформування економіки на ринкових засадах. Метою статті є вивчення творчих досягнень відомого українського вченого - економіста Г. Ф. Симоненка, де порушуються питання, співзвучні з інституціональною економічною теорією або дотичні до неї. В процесі дослідження підвищена увага зверталася на розкриття таких завдань, як: ставлення науковця до матеріального і нематеріального виробництв, їх взаємозв'язок та умови існування.

Ключові слова: інституціональна економічна теорія, Г.Ф.Симоненко, економічний закон, продуктивна праця, непродуктивна праця, міждисциплінарний підхід, методологія економічного дослідження.

Стришенець Николай,
д.и.н., проф. г. Луцк; e-mail: pavlova.olena@eenu.edu.ua

Павлова Елена,
доктор экономических наук, профессор,
Восточноєвропейский национальный университет имени Леси Украинки,

заведующая кафедрой аналитической экономики и природопользования,
г. Луцк; ORCID ID 0000-0002-8696-5641
e-mail: strishenec.olena@eenu.edu.ua

Павлов Константин,
доктор экономических наук, доцент,
Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки,
кафедра аналитической экономики и природопользования,
г. Луцк; ORCID ID 0000-0003-2583-9593
e-mail: pavlovkv@icloud.com

Купчак Владимир,
доктор экономических наук, доцент,
Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки,
кафедра аналитической экономики и природопользования,
г. Луцк; e-mail: vrvrua@gmail.com

ВОПРОС ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ТЕОРИИ В ТРУДАХ Ф. СИМОНЕНКО

В статье освещаются научные достижения известного украинского ученого-экономиста Г. Ф. Симоненко, с институциональной экономической теорией. Показан вклад в расширение и углубление знаний по этому направлению экономической науки, в частности, о действиях экономических законов в материальном и нематериальном производстве. На самом деле разработка научной программы дальнейшего социально-экономического развития Украины предусматривает изучение теоретических разработок ученых экономической науки, которые могли бы быть использованы для разработки собственной, национальной модели реформирования экономики на рыночной основе. Целью статьи является изучение творческих достижений известного украинского ученого-экономиста Г. Ф. Симоненко, где вопросы нарушаются с институциональной экономической теорией.

Ключевые слова: институциональная экономическая теория, Г. Ф. Симоненко, экономическое право, продуктивный труд, непродуктивный труд, методология экономических исследований.

Strishenets Nicholas,
Doctor of Historical, Professor, Lutsk; e-mail: pavlova.olena@eenu.edu.ua

Pavlova Olena,
Doctor of Economics, Professor,
Lesya Ukrainka Eastern European National University,
Head of the Department of Analytical Economics and Natural Resources,
Lutsk; ORCID ID 0000-0002-8696-5641
e-mail: strishenec.olena@eenu.edu.ua

Pavlov Konstantyn,
Doctor of Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Analytical Economics and Natural Resources
Lesya Ukrainka Eastern European National University,
Lutsk; ORCID ID 0000-0003-2583-9593
e-mail: pavlovkv@icloud.com

Kupchak Volodymyr,
Doctor of Economics, Associate Professor,
Professor of the Department of Analytical Economics and Natural Resources
Lesya Ukrainka Eastern European National University,
Lutsk; e-mail: vrvrua@gmail.com

QUESTION OF INSTITUTIONAL ECONOMIC THEORY IN LABORS F. SYMONENKO

In the article in Scientific achievements of the famous Ukrainian scientist-economist G. F. Symonenko are being illuminated. The contribution to enlargement and deepening of knowledge on this direction of economic science is shown, in particular about action of economic laws in material and intangible production.

The development of the scientific program of the further socio-economic development of Ukraine envisages studying the theoretical developments of scientists of economic science, which could be used to develop their own, national model of economic reform in Market basis. Our Domestic science has a whole tribe of prominent economists, who, despite different adverse circumstances, primarily lack of statehood, fruitfully worked on the scientific field. Among them-professor of Kyiv Imperial University of St. Vladimir G. F. Symonenko. His scientific works positively affected the development of economic science, in particular, its direction as institutional economic theory. The Study of scientific heritage of G. F. Symonenko will reduce the number of little-known scientists, will open (resurrect) new names in science. Native scientists from his scientific creativity will draw enthusiasm, inspiration for his fruitful work, certain ideas for further creative development of economic theory.

Purpose of article There is a study of creative achievements of the well-known Ukrainian scientist-economist G. F. Symonenko, where questions are violated with the institutional economic theory or tangent to it. In the process of research increased attention to the disclosure of such tasks as: The attitude of G. F. Symonenko to material and intangible productions, their interrelation and conditions of existence; Reflections on the action of economic laws; Interpretation of the category of productive and unproductive work; Difference of theory of classical political economy from the teaching of old-historical economic school; Studying the ratio of individual and public welfare; Detail of analytical observation of economic phenomena and facts in different historical circumstances; Deepening of observation methodology and abstraction in economic research.

In the writings of G. F. Symonenko, the material and non-material production was investigated, the action of economic laws was studied, especially in creation of services and goods. By Changing the conditions of economic laws ' action, the State can influence economic relations and welfare of people. The natural nature of the laws, their manifestations in the process of economic activity of people is Underlined. The productive and unproductive work in the spirit of the requirements of institutional economic theory, their harmonious correlation is Considered. People's welfare in close connection with the political and moral conditions is being covered. The ratio of individual and public well-being was Studied.

In Depth methodology of economic research, it is indicated on equality and equal value of all methods of studying economic phenomena and processes. Methodological vision of the necessity of consideration of economic activity in the position of morality is Substantiated.

Key words: institutional economic theory, G.F. Symonenko, economic law, productive labor, unproductive labor, interdisciplinary approach, methodology of economic research.

Постановка проблеми. Розробка наукової програми подальшого соціально-економічного розвитку України передбачає вивчення теоретичних напрацювань вчених економічної науки, які можна було б використати для вироблення власної, національної моделі реформування економіки на ринкових засадах. Наша вітчизняна наука налічує цілу плеяду видатних учених- економістів, котрі, незважаючи на різні несприятливі обставини, передусім відсутність державності, плідно працювали на науковому полі. Серед них - професор Київського імператорського університету святого Володимира Г. Ф. Симоненко. Його наукова творчість позитивно позначилася на розвитку економічної науки, зокрема такого її напрямку як інституціональна економічна теорія. Вивчення наукової спадщини Г. Ф. Симоненка скоротить кількість маловідомих учених, відкриє (воскресить) нові імена в науці. Вітчизняні вчені з його наукової творчості будуть черпати насагу, натхнення для своєї плідної роботи, певні ідеї для подальшого творчого розвитку економічної теорії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню інституціональної економічної теорії, її видатним ученим присвячено багато робіт у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі. Суттєвий внесок у розробку зазначеної проблеми зробили такі провідні вітчизняні науковці, як В. Д. Базилевич, Т. В. Гайдай, С. М. Злупко, П. М. Леоненко та ін. [1; 2; 3]. Проте, незважаючи на наявність значної кількості публікацій, наукова творчість професора Г. Ф. Симоненка залишається ще маловивченою. Лише фрагментарно згадується на сторінках наукової та навчальної літератури [4; 5; 6; 10]. Вивчення наукової спадщини Г. Ф. Симоненка зумовило вибір теми статті та її мету.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення творчих досягнень відомого українського вченого - економіста Г. Ф. Симоненка, де порушуються питання, співзвучні з інституціональною економічною теорією або дотичні до неї. В процесі дослідження підвищена увага зверталася на розкриття таких завдань, як: ставлення Г. Ф. Симоненка до матеріального і нематеріального виробництва, їх взаємозв'язок та умови існування; роздуми про дію економічних законів; трактування категорії продуктивна і непродуктивна праця; відмінність теорії класичної політичної економії від вчення староісторичної економічної школи; вивчення співвідношення індивідуального та

суспільного добробуту; деталізація аналітичного спостереження економічних явищ та фактів в різних історичних обставинах; поглиблення методології спостереження та абстракції в економічних дослідженнях.

Виклад основного матеріалу. Чимало положень та питань, співзвучних інституціональній економічній теорії, містяться в працях відомого професора кафедри політичної економії та статистики Київського університету святого Володимира Г. Ф. Симоненка (1838-1905 рр.). Він підходив до вивчення економіки господарства в тісному зв'язку з усім спектром неекономічних інституцій. Учений зазначав: "Політична економія не може розглядати народне господарство поза зв'язком з політичними і громадськими установами країни, з її цивільним та адміністративним законодавством, поза впливом на економічний побут релігії, пануючого морального світогляду народу і його побутових особливостей, переважаючого напрямку ідей у дану епоху, загальних успіхів людського знання та техніки, промисловості особливо, одним словом, – поза зв'язком із всім ходом історичного розвитку" [7, с. 9].

Для розуміння деяких положень змісту інституціональної економічної думки України важливе значення має ставлення вченого до матеріального і нематеріального виробництва. Г. Ф. Симоненко глибоко розглядає дію економічних законів у матеріальному і нематеріальному виробництві, зокрема у галузі релігії, художньої та наукової творчості, педагогічної, державної та інших видів діяльності. Він пише: "Незважаючи на внутрішнє співвідношення між обома родами виробництва, щоб скласти якість певне поняття про їх закони, потрібно розглядати кожне з цих виробництв незалежно і окремо одне від іншого" [7, с. 62]. При цьому дослідник вказує на важливість вивчення дії економічних законів при створенні благ та послуг.

Проявом діяльності економічних законів у матеріальному і нематеріальному виробництві, їх органічним зв'язком між собою та взаємовпливом займався і відомий російський вчений акад. РАН А. Шторх (1766-1835 рр.). Він зазначав: "Людина лише в тому ступені спроможна виробляти багатство, в якому вона забезпечена внутрішніми благами, тобто в якому вона розвинула свої фізичні, розумові і моральні здібності, що передбачає такі засоби розвитку їх, як суспільні установи та ін. З другого боку, не менш очевидно, що людина тим більшою мірою може виробляти внутрішні блага, чим більше вона забезпечена матеріальним багатством" [7, с. 61]. За словами А. Шторха, цивілізація – це створення таких благ як освіта, мораль, безпека, дозволя, здоров'я, релігійність та ін. [3, с. 680].

Позитивно оцінюючи вчення А. Шторха, Г. Ф. Симоненко на його адресу висловив два критичні зауваження. По-перше, у вченні А. Шторха вважав за доцільне розглядати одні і ті ж самі економічні закони одночасно в матеріальному і нематеріальному виробництвах. По-друге, неправильно вжито термін цивілізація. "... під нею (цивілізація - С. Г.) слід розуміти розвиток не одних лише нематеріальних благ та здібностей, а й водночас і успіхи матеріального добробуту. Успіхи промисловості, сільського господарства, торгівлі такою ж мірою характеризують цивілізацію нації, як і успіхи наук, мистецтва, моральності та державної діяльності " [7, с. 63].

Цікавими є роздуми Г. Ф. Симоненка з питань продуктивної і непродуктивної праці. Незважаючи на свою прихильність до теорії класичної політичної економії, майже всі українські вчені - економісти періоду наукової діяльності Г. Ф. Симоненка, критично відносилися до трактування категорій продуктивна і непродуктивна праця, висловлених А. Смітом. Під продуктивною працею він вважав працю, котра обмінюється на капітал, а під непродуктивною таку працю, що обмінюється на дохід. Продуктивна праця матеріалізується в товарі, а непродуктивна - ні. На думку А. Сміта, виробники послуг живуть за рахунок землеробської чи промислової праці.

Відстоюючи нематеріальний характер послуг, А. Сміт та його послідовники не відкидали їх важливості і корисливості як непродуктивної праці. Частина українських учених - економістів, зокрема І. В. Вернадський, Г. М. Цехановецький та ін., вважали вчення А. Сміта про продуктивну і непродуктивну працю однією із найслабших ланок його економічної теорії.

Говорячи про продуктивну і непродуктивну працю, Г. Ф. Симоненко важливого значення надає визначенню змісту категорій. За основу пояснення бере потреби і зусилля людини за допомогою яких вона їх задовольняє. Тому будь-яка праця, котра з найменшими затратами задовольняє матеріальні та духовні потреби окремої особи або суспільства в цілому, є продуктивною. Г. Ф. Симоненко підкреслює: "А. Сміт, який заклав загалом принципову основу нинішньому виключенню державної сфери і взагалі будь – якої нематеріальної діяльності із сфери народного господарства, погрішив саме в тому, що з не достатньою увагою ставився до споживання багатства. Від цього недоліку далеко не звільнилось і багато його послідовників" [8, с. 237-238]. Продовжуючи думку, Г.

Ф. Симоненко наводить при цьому іронічне зауваження французького економіста І. Дроза, котрий з цього приводу писав, коли читати їх праці, складається враження, що не продукти створені для людей, а, навпаки, люди – для них (продуктів). Вважаючи будь-яку нематеріальну працю непродуктивною, вони розглядають її саму по собі, а не щодо людських потреб. Нематеріальність, невідчутність продуктивної праці не заважає задоволенню людських потреб.

Правильне вирішення питання про продуктивну і непродуктивну працю давало можливість у дусі інституціональної економічної теорії, за рахунок вивчення умов, належного гармонійного співвідношення та розвитку всіх видів виробничої і не виробничої діяльності людей забезпечити народний добробут. “Політична економія прагне підмінити загальні закони, властиві всім галузям народної діяльності, які обумовлюють, – писав Г. Ф. Симоненко, – гармонійне, спільне існування їх і розвиток. Вона розглядає вчення про народний добробут у зв’язку з умовами всього морального і політичного побуту країни” [7, с. 14].

Г. Ф. Симоненко не зводив економіку лише до матеріального, а народний добробут – до матеріального добробуту. Окрім сфери матеріального виробництва, сюди включалися нематеріальне, духовне виробництва і державна діяльність. Питання про народний добробут та його досягнення розглядаються у тісному зв’язку з мораллю, причому не окремих осіб, а всього суспільства в цілому. На перший план висувуються інтереси суспільства, проголошується їх пріоритет над індивідуальними, своєкорисними інтересами. Ставиться пріоритет соціальних критеріїв суспільного прогресу над економічними. Вчений зазначає, що “Основне, кінцеве завдання вчення про народне господарство – забезпечити народний добробут, аж ніяк не забезпечення окремих осіб, які можуть досягти такого збагачення способами, напевно шкідливими для загального блага, отже, і для всього народного господарства. З погляду останнього, потрібні способи повинні бути визнані неекономічними, збитковими, бо, забезпечуючи вигоду окремих небагатьох осіб, вони підривають в той же час добробут більшості народонаселення” [7, с. 21].

Вивчаючи співвідношення індивідуального та суспільного добробуту Г. Ф. Симоненко не розмежовував приватні господарства з народногосподарським підходом до економічної реальності. Сформулював тезу, що у приватному господарстві успіхи не завжди можуть досягатися справедливим способом. Несправедлива дія в межах всього народного господарства – невігідна. Умови успішної господарської діяльності окремого господарства не тотожні з умовами процвітання економіки в цілому. Примноження індивідуального та національного багатства може вступати навіть у суперечність, коли відсутні певні соціально - економічні умови. Вихідним пунктом загального добробуту вчений вважав основний економічний інтерес і мотив господарської діяльності, вказував на необхідність їх першочергового розв’язання. Економічна теорія, на його переконання, повинна займатися вивченням економічних законів, умов для забезпечення народного добробуту у тісному взаємозв’язку, поєднанні матеріального виробництва з впливом на нього різних неекономічних чинників. Це уже, по суті, думки, співзвучні з інституціональним економічним мисленням.

Заслуговують на увагу роздуми Г. Ф. Симоненка щодо вчення про економічні закони. Як й інші українські вчені, він багато місця у своїх працях відводить виясненню особливостей поглядів представників різних шкіл та напрямків економічної науки на характер, суть законів та їхні прояви. В центр уваги ставить розгляд поглядів (спільних і відмінних) учених класичної політичної економії та німецької історичної школи, зокрема так званих старих істориків. Спільним для всіх них було те, що вони вважали економічні закони незмінними. “Економічні закони розглядалися як природні закони народного господарства, тобто такі, що не залежать від волі, намірів, бажань, уподобань людей, але діють і проявляються у процесі господарської діяльності людей” [3, с. 657]. Відмінності у поглядах зводилися до наступного. По-перше, представники староісторичної економічної школи вважали економічні закони виявом географічних, політичних, історичних, суспільних, етнічних, національних та ін. умов. Під їх впливом закони могли видозмінювати характер, отримувати різні результати щодо народного добробуту. Тому дослідники не повинні обмежуватися лише висвітленням економічного побуту. Сюди повинні включатися й форми економічного життя у послідовному розвитку та динаміці. “Хоча природні економічні закони, – пише Г. Ф. Симоненко, подібно до законів зовнішньої природи, незмінні, але умови вияву їх змінюються з плином часу, розвитку освіти, громадських установ, морально- релігійних теорій та вірувань, з успіхами промисловості, сільського господарства, техніки тощо” [7, с. 239]. По-друге, держава може змінювати умови дії економічних законів і впливати на економічні відносини, розвиток народного добробуту. По-третє, дія економічних законів поширюється на матеріальне і нематеріальне виробництва, всі галузі народного господарства, зокрема на державну діяльність. Існування

“...економічних законів в державній галузі народної праці, незважаючи на досить різну відмінність її за своїми формами, метою і засобами від матеріальних сфер народної діяльності, вивчення них послужило первісно головним предметом для з'ясування економічних законів” [8, с. 6]. Це давало можливість виставляти оцінку роботи державних органів, уникати крайнощів, давати відсіч ортодоксальним теоріям, протекціоністам, індивідуалістам, соціалістам різних відтінків [3, с. 6-7].

Суттєву відмінність між класичною політичною економічною теорією і представниками староісторичної економічної школи Г. Ф. Симоненко вбачав у вченні про умови дії економічних законів. Учені староісторичної школи визнавали помітний вплив на розвиток господарства державних органів шляхом зміни умов дії економічних законів [7, с. 264-265]. На їх переконання, держава не може відмінити природні економічні закони, але вона може змінити результати їхньої діяльності, поставити в умови, сприятливі чи несприятливі для зростання народного добробуту. Коли економічна політика держави узгоджується з об'єктивною природою дії економічних законів, її заходи сприяють піднесенню народного господарства, загального добробуту населення. Економічна політика є дійсно практичною та доцільною. Коли ж цього не сталося, економічна політика держави перешкоджає економічному прогресу. В зв'язку з цим Г. Ф. Симоненко писав: “Завдання політичної економії, під цим кутом зору, полягає у продовженні справи А. Сміта шляхом подальшого з'ясування природних законів народного господарства і доповнення його дослідженнями тих різноманітних умов, за яких у різні епохи культурного розвитку людства ці закони діяли, забезпечуючи відтак суспільству різний рівень добробуту” [7, с. 265].

Не залишив осторонь Г. Ф. Симоненко й питань методології економічних досліджень. Вони висвітлювалися на сторінках наукових праць, у підручниках та навчальних посібниках. Вчений взяв активну участь навіть у знаменитому “спорі про методи” [3, с. 661]. Проте дискусія відбувалася тоді, коли між її учасниками було уже досягнуто злагоди щодо необхідності використання у наукових дослідженнях з економіки дедуктивних і індуктивних методів. Дозволялося використовувати будь-які методи дослідження. В одних галузях і напрямках економічної науки придатні були такі методи, в інших – інші. Зазначено, що без аналізу (послідовного спостереження за властивостями предмета для визначення порядку, в якому вони існують) і без абстракції (основних принципів загальних пропозицій) не можна правильно зрозуміти дійсність [3, с. 661]. Без аналітичного спостереження фактів, явищ економічного життя, без перевірки реальних тенденцій людських прагнень в історичних обставинах абстрактна побудова буде “мертвою схемою, а не живою реальністю” [9, с. 216].

Українські вчені прагнули використовувати у своїх дослідженнях всі найкращі теоретико-методологічні досягнення західноєвропейських наукових шкіл та окремих видатних учених. Більшість вітчизняних учених широко використовуює методи, прийняті в економічній науці, нерідко запозичає з інших галузей науки (біології, психології, історії, політології, математики та ін.). Міждисциплінарного підходу до вивчення соціально-економічних явищ і процесів дотримувався і Г. Ф. Симоненко. Обґрунтовуючи свої думки про розвиток економіки, він неодноразово звертався до історії народного господарства. Саме історією вчений пояснював помилку економістів, котрі недооцінювали значення протекціонізму в успіхах національної промисловості. Глибокі знання з історії економіки, на його думку, розвіяли б сумніви дослідників щодо цього питання [3, с. 658]. При цьому принагідно буде зауважити, що міждисциплінарний підхід – характерна риса методології інституціональної економічної теорії.

Між ученими, в період життя Г. Ф. Симоненка, відбувалися творчі дискусії, диспути, сесії з методології, хоча вони не характеризувалися особливою гостротою як у країнах Західної Європи. Активну участь у всіх цих заходах брав і вчений. Коли деякі вчені-економісти захотіли вилучити з арсеналу методології дослідницький метод, тобто метод спостереження та наукової абстракції, Г. Ф. Симоненко рішуче виступив проти цього. Аргументуючи свою позицію, він зазначав, що це сталося в результаті однобічного, неповного і недостатнього використання спостереження та абстрагування. В зв'язку з цим вчений писав: “У тому й полягає перевага дослідницького методу над іншим, що він у собі самому містить коректив своїх помилок: спостереження більш повне і всебічне, дослід, повторений декілька раз, виправляє висновки, зроблені із спостережень менш нових, однобічних чи менш точних” [7, с. 72].

Рішуче відкидав Г. Ф. Симоненко зауваження, висловлені на адресу історичного напрямку в економічній науці, визнавав рівноцінність та рівноправність різних напрямків і шкіл. Він стверджував: “Навпаки, головна відмітна риса цього напрямку полягає саме в прийнятті принципу відносності за основу і вихідний пункт всієї господарської політики. Цей напрямок постійно прагне

зробити очевидною істину, що не все, застосоване до життя одного народу, стосовне з таким же успіхом до життя іншого” [7, с. 66].

Г. Ф. Симоненко наполягав на більш широкому застосуванні “складного дослідницького методу”, залученні до спостереження якомога більшої кількості явищ морально-суспільного характеру. Вихід на економічні закони, що керують економічними явищами, можна буде здійснити лише при спостереженні за ними в сукупності, а не поодиноці. Причому відмінності між економічними і природними законами досить відносні щодо ступеня охоплення спостережених явищ чи процесів. Природознавці мають справу з явищами менш складного характеру, ніж вчені гуманітарних і суспільних наук. Звідси впливає недостатність спостереження в економічних науках над одиничними явищами, що характеризують ту чи іншу сторону економічного життя. Учений стверджував, що “Більша частина законів економічних, подібно до законів статистичної науки, є закони великих чисел, застосовані до більшості випадків, а не до кожного зокрема. Як закони великих чисел, вони тому не мають такого абсолютного характеру, яким відрізняються закони природничих наук. Вони виводяться переважно із середніх величин, що спираються на спостереження над масами, бо лише тоді індивідуальні особливості в напрямку волі окремих осіб перестають затуляти собою властивості, що визначають волю більшості населення” [8, с. 75].

Висновки. У працях Г. Ф. Симоненка досліджено матеріальне і нематеріальне виробництва, вивчено дію економічних законів, особливо при створенні послуг і благ. Змінюючи умови дії економічних законів, держава може впливати на економічні відносини, добробут народу. Підкреслено природний характер законів, їх прояви в процесі господарської діяльності людей. Розглянуто продуктивну і непродуктивну працю у дусі вимог інституціональної економічної теорії, їх гармонійне співвідношення. Висвітлено народний добробут у тісному зв'язку з політичними і моральними умовами. Вивчено співвідношення індивідуального та суспільного добробуту.

Поглиблено методологію економічного дослідження, вказано на рівноправність та рівноцінність всіх методів вивчення економічних явищ і процесів. Обґрунтовано методологічне бачення необхідності розгляду господарської діяльності з позицій моральності

Джерела та література

1. Горкіна Л. П. Нариси з історії політичної економії в Україні (остання третина XIX - перша третина XX ст.). К.: Наукова думка, 1994. 243 с.
2. Злупко С. М. Українська економічна думка. Постаті і теорії. Львів. нац. ун-ту ім. І.Я. Франка, 2004. 544 с.
3. Історія економічних учень. Підручник. За редакцією проф., член-кор. НАН України В.Д.Базилевича. К. Знання, 2004. 1300 с.
4. Васильєва Р., Горкіна Л., Петровська Н. та ін. Історія економічної думки України. Навчальний посібник. Либідь, 1993. 272 с.
5. Корнійчук Л. Я. Історія економічної думки України. Навчальн. Посібник. КНЕУ, 2004. 431с.
6. Коропецький І. С. Українські економісти XIX століття та західна наука. К. Либідь, 1993. 193с.
7. Симоненко Г. Ф. Политическая экономия в ее новейших направлениях. Обзор и критическая оценка учений главных представителей современной экономической науки, особенно новоисторической школы. Варшава, 1900. 298 с.
8. Симоненко Г. Ф. Государство, общество и право с точки зрения законов народного хозяйства. Опыт политико - экономического анализа государственной и общественной деятельности. Москва, 1870. 186 с.
9. Злупко С. М. Українська економічна думка. Хрестоматія. К. Знання, 1998. 376 с.
10. Юхименко П. І., Леоненко П. М. Історія економічних учень. Навчальн. посібник. 3 - вид., виправ. К. Знання-Прес, 2002. 514 с.

References

1. Gorkina, L.P. (1994). *Narysy z istoriyi politychnoyi ekonomiyi v Ukrayini (ostannya tretyna KHKH – persha tretyna KHKH st.)* [Essays on the history of political economy in Ukraine (the last third of the nineteenth century – the first third of the twentieth century)] – K.: Scientific Opinion [in Ukrainian].
2. Zlupko, S.M. (2004). *Ukrayins'ka ekonomichna dumka. Postati i teoriyi* [Ukrainian economic thought. Statements and theories] – Lviv: View in Lviv. nats un-that im. Ivan Franko [in Ukrainian].
3. Bazilevich, V.D. (Eds.) (2004). *Istoriya ekonomichnykh uchen'* [Ukrainian economic thought. Statements and theories]. - K.: Znannya [in Ukrainian].

4. Vasiliev, R., Gorkina, L., Petrovskaya, N. (1993). *Istoriya ekonomichnoyi dumky Ukrayiny [History of economic thought of Ukraine]*. - K.: Lybid [in Ukrainian].
5. Korniychuk, L.Ya. (2004). *Istoriya ekonomichnoyi dumky Ukrayiny [History of economic thought of Ukraine]*. - K.: View in KNEU [in Ukrainian].
6. Koropetsky, I.S. (1993). *Ukrayins'ki ekonomisty KHIKH stolittya ta zakhidna nauka [Ukrainian economists of the 19th century and Western science]*. - K.: Lybid [in Ukrainian].
7. Simonenko, G.F. (1900). *Politicheskaya ekonomiya v yeye noveyshikh napravleniyakh. Obzor i kriticheskaya otsenka ucheniy glavnykh predstaviteley sovremennoy ekonomicheskoy nauki, osobenno novoistoricheskoy shkoly [Political economy in its newest directions. Review and critical assessment of the teachings of the main representatives modern economics, especially the new history school]*. – Warsaw [in Russian].
8. Simonenko, G.F. (1870). *Gosudarstvo, obshchestvo i pravo s tochki zreniya zakonov narodnogo khozyaystva. Opyt politiko - ekonomicheskogo analiza gosudarstvennoy i obshchestvennoy deyatelnosti [State, society and law in terms of laws National economy. Experience of political and economic analysis state and public activities]*. – Moscow [in Russian].
9. Zlupko, S.M. (Eds.) (1998). *Ukrayins'ka ekonomichna dumka. [Ukrainian economic thought.]* - K.: Znannya [in Ukrainian].
10. Yukhimenko, P.I., & Leonenko, P.M. (2002). *Istoriya ekonomichnykh uchen' [Ukrainian economic thought. Statements and theories]*. - K.: Znannya-Press [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 25.03.2019 р.